

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Факультет психології та соціології
Кафедра педагогічної та вікової психології

СИЛАБУС

нормативної навчальної дисципліни

ПСИХОЛОГІЯ

Розділ 1. Основи психології.

Розділ 2. Вікова, педагогічна та спеціальна психологія
**підготовки бакалавра
спеціальності**

014 Середня освіта (Природничі науки)

014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

014.07 Середня освіта. Географія

014 Середня освіта (Математика)

014.08 – Середня освіта (Фізика)

014 Середня освіта (Інформатика)

014 "Середня освіта (Фізична культура)"

014 Середня освіта (Хімія)

освітньо-професійної програми –

Середня освіта. Природничі науки

Середня освіта. Біологія, природознавство, здоров'я людини

Середня освіта. Географія. Економіка

Середня освіта. Математика

Середня освіта. Фізика

Середня освіта. Інформатика

"Середня освіта. Фізична культура"

014.06 Середня освіта Хімія

Силабус нормативної навчальної дисципліни «Психологія», підготовки бакалавра.
галузь знань: 01 освіта / Педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта (Природничі науки);
014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини); 014.07 Середня освіта. Географія; 014
Середня освіта (Математика); 014.08 – Середня освіта (Фізика); 014 Середня освіта
(Інформатика); 014 "Середня освіта (Фізична культура)"; 014 Середня освіта (Хімія).
освітньо-професійної програми – Середня освіта. Природничі науки; Середня освіта.
Біологія, природознавство, здоров'я людини; Середня освіта. Географія. Економіка; Середня
освіта. Математика; Середня освіта. Фізика; Середня освіта. Інформатика; "Середня освіта.
Фізична культура"; 014.06 Середня освіта (Хімія)

Розробник: Дмитріюк Наталія Степанівна, викладач кафедри педагогічної
та вікової психології, кандидат психологічних наук, доцент

**Силабус нормативної навчальної дисципліни затверджено на засіданні
кафедри педагогічної та вікової психології**

протокол № 1 від 27 серпня 2020 р.

Завідувач кафедри:

Гошовський Я. О.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Силабус навчальної дисципліни складається з двох розділів:

Розділ 1. Основи психології.

Розділ 2. Вікова, педагогічна та спеціальна психологія.

РОЗДІЛ І. ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЇ

Складається з двох змістовних модулів:

1. Особистість у соціальному оточенні.
2. Людина як суб'єкт пізнання.

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка спеціальність 014 середня освіта освітньо-професійна програма Фізика, Хімія, Біологія, Географія, Інформатика, Математика, Фізична культура. освітній рівень бакалавр	Нормативна
Кількість годин/кредитів 90 / 3		Рік навчання__1__
		Семестр_1-ий__
		Лекції 20 год.
		Практичні (семінарські) 16 год. Лабораторні 0 год. Індивідуальні __0__ год.
		Самостійна робота 48 год.
ІНДЗ: <u>немає</u>		Консультації 6 год.
		Форма контролю: екзамен

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Заочна форма навчання	Галузь знань 01 Освіта спеціальність 014 середня освіта освітньо-професійна програма Біологія, освітній рівень бакалавр	Нормативна
Кількість годин/кредитів 60 /2		Рік навчання__1__
		Семестр_1-ий__
		Лекції -0 __ год.
		Практичні (семінарські) 6 год. Лабораторні 0 год. Індивідуальні __0__ год.
		Самостійна робота 42 год.
ІНДЗ: <u>немає</u>		Консультації -0 __ год.
		Форма контролю: -

II. Інформація про викладача

ППП – Дмитріюк Наталія Степанівна

Науковий ступінь - кандидат психологічних наук

Вчене звання - доцент

Посада - доцент кафедри педагогічної та вікової психології

Контактна інформація - тел.: 0956296108, електронна адреса:
dm.ns@ukr.net

Дні занять – (посилання на електронний розклад - <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>)

III. Опис дисципліни

1. Анотація курсу. Навчальна дисципліна «Основи психології» надає можливість студентам оволодіти системою знань щодо закономірностей існування та розвитку психічної реальності, осмисленні найбільш ефективних методів психологічного пізнання та впливу на особистість, що є важливим елементом підготовки до професійної діяльності майбутнього фахівця. Основу базових знань даної дисципліни складають теоретичні та експериментальні дослідження, що виявляють найбільш загальні психологічні закономірності, теоретичні принципи і методи психології, основні поняття та категоріальний апарат.

2. Пререквізити: вивчення дисципліни «Основи психології» ґрунтується на знаннях шкільної програми з «Біології».

Постреквізити: дисципліни, які потребують певних знань, умінь та навичок: «Психологія за професійним спрямуванням», «Психологія лідерства», «Психологія обдарованої дитини».

3. Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни є надання студентам систематизованих знань з основ психології, вивчення основних методологічних та теоретичних засад, методів дослідження психологічних явищ, формування професійної свідомості та самосвідомості. Психологія дає знання, необхідні для

пізнання студентами своїх індивідуальних властивостей, що в свою чергу, допомагає вирішувати проблему самовиховання і становлення світогляду майбутнього вчителя.

Основними завданнями вивчення дисципліни є формування уявлень про природу психічного і методи його вивчення; ознайомлення з теоретичними парадигмами в психології, фундаментальними психологічними категоріями і принципами; формування базових теоретичних знань і практичних навичок в галузі основ психології, необхідних для педагогічної діяльності, пов'язаної з розумінням індивідуальних відмінностей особистості .

4. Результати навчання (компетентності)

До кінця навчання студенти будуть компетентними у таких питаннях:

Знати:

- предмет і завдання психології;
- сутність і специфіку психічної реальності;
- рівні розвитку і форми прояву психіки;
- зміст, психологічні механізми і умови становлення розвитку свідомості та самосвідомості людини;
- зміст, основні характеристики та умови розвитку когнітивної, регулятивної афективної сфери особистості;
- індивідуально-типологічні особливості особистості (темперамент, характер, здібності) та можливості впливу на їхній розвиток;
- зміст, структуру, види діяльності та поведінки як психологічних феноменів;
- організовувати дослідження психічних явищ відповідно до методологічних принципів психології;
- застосовувати адекватні методи дослідження психіки;
- проводити науково обґрунтований аналіз психологічних фактів;
- пояснювати психологічний зміст та механізми становлення розвитку різних форм прояву психіки (психічних процесів, станів і властивостей особистості, свідомих і неусвідомлюваних психічних явищ);

- застосовувати набуті знання для аналізу психологічної сутності різних проявів поведінки і діяльності особистості.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Лабор.	Конс.	Сам. роб.	Форма контролю/ Бали
1	2	3	4	5	6	7	8
Змістовий модуль 1. Особистість у соціальному оточенні							
Тема 1. Психологія як наука: структура, предмет, завдання, методи	9	2	1		1	5	26 Т; ДС
Тема 2. Особистість, її індивідуальний розвиток і відмінності. Особистість у групі	10	2	2		1	5	26 РМГ
Тема 3. Психологія спілкування. Мова та мовлення.	8	2	1			5	26 Т;РЗ/К
Тема 4 Психологічний аналіз діяльності людини: знання, уміння, навички та звички	8	2	1			5	26 ДС; Т; Р
Тема 5 Емоційний розвиток особистості	9	2	1		1	5	26 ДС; ІРС
Разом за модулем 1	44	10	6		3	25	10 балів
Змістовий модуль 2. Людина як суб'єкт пізнання							
Тема 6. Відчуття та сприймання	9	2	2			5	26 ДС; Р
Тема 7. Мислення та уява	10	2	2		1	5	2 б. ДС; ІРС
Тема 8. Психологічний аналіз пам'яті	9	2	2			5	26 ДС; Р
Тема 9. Увага та емоційно-вольові процеси	10	2	2		1	5	26 ДС
Тема 10. Індивідуально-психологічні особливості особистості. Характер та темперамент	8	2	2		1	3	26 КР
Разом за модулем 2	46	10	10		3	23	10

Модульна контрольна робота №1							30 балів
Усього годин/балів:	90	20	16	-	6	48	50 балів

Форма контролю*: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач/кейсів, ІНДЗ/ІРС – індивідуальне завдання/індивідуальна робота студента, РМГ – робота в малих групах, МКР/КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, Р – реферат, а також аналітична записка, аналітичне есе, аналіз твору тощо.

6. Завдання для самостійного опрацювання

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	Психологія як наука і практика.	4
2	Психологія та її місце в системі наук про людину.	2
3	Психіка людини як предмет наукового вивчення.	4
4	Співвідношення психічних і фізіологічних процесів та явищ.	1
5	Загальні властивості відчуттів.	1
6	Теорії мислення	4
7	Уява і творчість	1
8	Спосіб життя та його вплив на особистість.	4
9	Особистість у практичній психології.	4
10	Індивідуально-типологічні особливості людини	4
11	Психофізіологічні властивості особистості.	1
12	Спілкування в соціальних групах.	4
13	Психологічні способи впливу в процесі спілкування.	1
14	Психологічні характеристики малих груп.	1
15	Нормативна поведінка в групі.	4
16	Конфліктні ситуації та шляхи їх розв’язання.	1

17	Увага та емоційно-вольові процеси.	4
18	Здібності. Індивідуальні відмінності у здібностях людей та їх природні передумови.	4
Усього		48 год.

IV. Політика оцінювання

Політика викладача щодо студента. Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання, за яке нараховуються бали. За об'єктивних причин (за умови введення карантину, дозволу на вільне відвідування, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись за погодженням із викладачем дисципліни в таких форматах: он-лайн, самостійне опрацювання, індивідуальні заняття.

Політика щодо академічної доброчесності. Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час он-лайн тестування.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Усі види навчальної діяльності, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (-20 балів). Перескладання модулів відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

V. Підсумковий контроль

Формою підсумкового контролю є екзамен. Екзаменаційна оцінка (100 балів) є результатом виконання трьох теоретичних питань (3-х 20 балів = 60 балів) та семестрового модульного контролю (60 балів). Модульний контроль передбачає виконання модульної контрольної роботи. Всі завдання оцінюються максимально в 60 балів.

VI. Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всі види	Оцінка
-----------------------------------	---------------

навчальної діяльності	
90-100	Відмінно
82-89	Дуже добре
75-81	Добре
67-74	Задовільно
60-66	Достатньо
1-59	Незадовільно

VII. Рекомендована література та інтернет-ресурси

1. Загальна психологія: підручник / За заг. ред. С. Д. Максименка. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 704 с.
2. Загальна психологія: підручник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Либідь, 2005. – 464 с.
3. Кириленко Т. С. Психологія: емоційна сфера особистості: навч. посібник / Т. С. Кириленко. – К. : Либідь, 2007. – 256 с.
4. Максименко С. Д. Загальна психологія: навч. посібник / С. Д. Максименко. – К. : Центр навч. літератури, 2004. – 272 с.
5. Основи психології: навч. посібник / А. І. Веракіс, Ю. І. Завалевський, К. М. Левківський. – Х. – К., 2005. – 416 с.
6. Основи психології: підручник / За заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. – К. : Либідь, 2002. – 632 с.
7. Потапчук Л. В. Основи психології: методичні рекомендації до практичних занять / Л. В. Потапчук, Н. О. Кордунова. – Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2017. – 55с.
8. Русинка І. І. Психологія: навч. посібник / І. І. Русинка.– К. : Знання, 2007. – 367 с.
9. Скрипченко О. В. Загальна психологія: підручник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук. – К. : Либідь, 2005. – 464 с.
10. Цимбалюк І. М. Психологія / І. М. Цимбалюк.– К. : Професіонал, 2004. – 214 с.

Інтернет-ресурси :

www.psi.webzone.ru – психологічний словник

www.elib.org.ua – цифрова бібліотека України

www.psylib.kiev.ua – психологічна бібліотека Київського фонду сприяння розвитку психологічної культури

www.ncuxo.org.ua – електронна енциклопедія психології

www.osvita.org.ua – освітній сайт

<http://chitalka.info> – студентська електронна бібліотека

<http://uk.wikipedia.org> – Вікіпедія: вільна електронна енциклопедія (українська)

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

РОЗДІЛ II. ВІКОВА, ПЕДАГОГІЧНА ТА СПЕЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

Складається з двох змістовних модулів:

1. Загальні засади вікової психології.
2. Загальні основи педагогічної та спеціальної психології.

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	Галузь знань 01 Освіта спеціальність 014 середня освіта освітньо-професійна програма - Фізика, Хімія, Біологія, Географія, Інформатика, Математика, Фізична культура. освітній рівень бакалавр	Нормативна
Кількість годин/кредитів 90 / 3		Рік навчання__1__
		Семестр_ 2-ий__
		Лекції 20 год.
		Практичні (семінарські) 14год.
		Лабораторні __0__ год.
ІНДЗ: <u>немає</u>		Індивідуальні __0__ год.
		Самостійна робота 50 год.
		Консультації 6 год.
	Форма контролю: екзамен	

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Заочна форма	Галузь знань	Нормативна

навчання	01 Освіта спеціальність 014 середня освіта освітньо-професійна програма – Біологія освітній рівень бакалавр	Рік навчання__1__
Кількість годин/кредитів 60 / 2		Семестр__2-ий__
		Лекції 0 год.
		Практичні (семінарські) 6год.
		Лабораторні __0__ год.
		Індивідуальні __0__ год.
ІНДЗ: <u>немає</u>		Самостійна робота 42 год.
	Консультації 4 год.	
	Форма контролю: екзамен	

II. Інформація про викладача

ППП – Дмитріюк Наталія Степанівна

Науковий ступінь - кандидат психологічних наук

Вчене звання - доцент

Посада - доцент кафедри педагогічної та вікової психології

Контактна інформація - тел.: 0956296108, електронна адреса: dm.ns@ukr.net

Дні занять – (посилання на електронний розклад - <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>)

III. Опис дисципліни

1. Анотація курсу. Навчальна дисципліна «Вікова, педагогічна та спеціальна психологія» спрямована на вивчення і розуміння студентами вікової мінливості та специфіки психічного розвитку та становлення особистості на різних етапах онтогенезу (філо-, історіо-, соціогенезу). Розуміти механізми і закономірності навчального і виховного впливу на особистість та формувати у майбутніх фахівців знання необхідні для роботи з дітьми із особливими освітніми потребами в інклюзивному просторі.

2. Пререквізити знання природничо-математичних дисциплін: «Біологія», «Математика» для обробки отриманих даних у ході дослідницьких дій.

Постреквізити: дисципліни, які потребують певних знань, умінь та навичок: «Психологія педагогічної взаємодії», «Психологія спілкування», «Спеціальна психологія».

3. Мета - формування у студентів фундаментальних уявлень та знань про вікові, психолого-педагогічні особливості особистості в системі освіти. Організація й надання в ході освітнього процесу педагогічної допомоги дітям з особливими освітніми потребами.

Основні завдання курсу полягають у тому, щоб навчити студентів оволодіти такими базовими поняттями вікової психології як вікова мінливість, онто- й філогенез, соціальна ситуація розвитку, провідний вид діяльності, психічні новоутворення вікового періоду, сензитивні періоди, нормативні вікові кризи, зони актуального й перспективного розвитку, а також основними віковими особливостями людини (психофізичними, когнітивними, сенсорно-перцептивними, емоційно-вольовими, конотативними та ін.) на кожному етапі її онтогенетичного становлення. Особливості, організації навчально-виховного процесу, місце і роль вчителя у ньому; узагальнити знання про дітей з особливими потребами й розкрити основні підходи до їх корекції та реабілітації.

4. Результати навчання (Компетентності)

До кінця навчання студенти будуть компетентними у таких питаннях:

- теоретичні підходи до онтогенезу психіки людини;
- основні закономірності вікових змін психіки людини;
- психологічні особливості новонароджених, немовлят, дітей, підлітків, юнацтва, дорослих та людей літнього віку;
- суть вікових криз особистості та шляхи їхнього подолання;
- центральні психологічні новоутворення кожного вікового періоду;
- специфіку діагностичної та корекційної роботи з особами різного віку;
- працювати з науковою та навчально-методичною літературою;
- вступати у наукові дискусії щодо вікової мінливості психіки людини та специфіки перебігу її онто - й соціогенезу;
- розрізняти вікові та індивідуальні особливості психіки;
- надавати практичні рекомендації щодо подолання вікових криз особистості з урахуванням вікових відмінностей психіки;
- добирати психологічні методи та методики дослідження, враховуючи вік досліджуваного.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Лабор.	Консулт.	Сам. роб.	Форма контролю/ Бали
1	2	3	4	5	6	7	8
Змістовий модуль 1. Загальні засади вікової психології							
Тема 1. Вікова психологія як галузь психологічної науки: предмет, структура, завдання, методи	8	2	1			5	26 ДБ
Тема 2. Вікова періодизація життєвого шляху людини	8	2	1			5	26 ДС
Тема 3. Загальна характеристика розвитку психіки в онтогенезі	9	2	1		1	5	26 ДС
Тема 4. Психологія дитинства	7	1	1			5	26 ДБ
Тема 5. Загальна характеристика розвитку дитини в шкільний період	8	1	1		1	5	16 ДС
Тема 6. Психологія дорослості	9	2	1		1	5	16 РМГ
Разом за модулем 1	49	10	6		3	30	10 балів
Змістовий модуль 2. Загальні основи педагогічної та спеціальної психології							
Тема 7. Психологія навчання і виховання: предмет, завдання, структура	9	2	2			5	26 Т ; ДС
Тема 8. Психологія педагогічної діяльності. Учитель як суб'єкт педагогічної діяльності	10	2	2		1	5	26 ДС
Тема 9. Теоретико-методологічні основи спеціальної психології	10	2	2		1	5	26 РМГ
Тема 10. Психологічні особливості інклюзії в освіті. Інклюзія, інтеграція та інклюзивна школа як модель соціального устрою	12	4	2		1	5	26 ДС
Модульна контрольна робота №2							30 балів

Разом за модулем 2	41	10	8		3	20	10 балів
Усього годин/балів :	90	20	14		6	50	50 балів
Екзамен (за1 та 2 навчальні семестри)	180	40	30		12	98	100 балів

Форма контролю*: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач/кейсів, ІНДЗ/ІРС – індивідуальне завдання/індивідуальна робота студента, РМГ – робота в малих групах, МКР/КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, Р – реферат, а також аналітична записка, аналітичне есе, аналіз твору тощо.

6. Завдання для самостійного опрацювання

№ з/п	Тема	Кільк. годин
1	Проблеми психічного розвитку і становлення особистості	5
2	Психічний і особистісний розвиток дитини до вступу в школу	2
3	Психічний і особистісний розвиток молодшого школяра	5
4	Проблема підліткового віку у життєвому циклі людини	5
5	Психологічний та особистісний розвиток старшокласника	2
6	Основні ознаки періоду зрілості	5
7	Особистість вчителя в системі освіти і виховання	5
8	Психологічна характеристика методів педагогічного впливу	2
9	Проблема реалізації диференційованого підходу в навчанні	5
10	Загальні психолого-педагогічні аспекти інклюзії в освіті	2
11	Загальна характеристика розладів психофізичного розвитку та їх причини	2
12	Особливості розвитку, навчання при порушеннях слуху та зору	2
13	Особливості навчання особистості при порушенні інтелекту, ЗПР	3
14	Особливості навчання дітей при вадах мовлення	5
	Усього годин:	50

IV. Політика оцінювання

Політика викладача щодо студента. Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання, за яке нараховуються бали. За об'єктивних причин (за умови введення карантину, дозволу на вільне відвідування, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись за погодженням із викладачем дисципліни в таких форматах: он-лайн, самостійне опрацювання, індивідуальні заняття.

Політика щодо академічної доброчесності. Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час он-лайн тестування.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Усі види навчальної діяльності, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (-20 балів). Перескладання модулів відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

V. Підсумковий контроль

Підсумковий контроль проводиться для студентів, які не змогли з певних причин набрати необхідну кількість балів, або для студентів, що бажають збільшити вже набрану кількість балів. Підсумковий контроль знань здійснюється у вигляді усної бесіди з студента з викладачем (екзамен) навчальної дисципліни курсу. У випадку складання екзамену результати виконання модульних контрольних робіт анулюються. Екзамен може проводитись як в усній, так і у письмовій формі.

VI. Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка
90-100	Відмінно
82-89	Дуже добре
75-81	Добре
67-74	Задовільно
60-66	Достатньо
1-59	Незадовільно

VII. Рекомендована література та інтернет-ресурси

Основна:

1. Айсмонтас Б. Б. Педагогическая психология: схемы и тесты / Б. Б. Айсмонтас. – М.: Образование, 2004. – 208 с.
2. Гошовська Д. Т. Психологія та методика педагогічно-корекційного тренінгу [навч.-метод. посіб.] / Д. Т. Гошовська. – Луцьк.: Волин. нац. ун-т ім. Лесі українки, 2012. – 220 с.
3. Дегтяренко Т. М. Корекційно-реабілітаційна робота в спеціальних дошкільних закладах для дітей з особливими потребами: [Навчальний посібник] / Т. М. Дегтяренко, Л. С. Вавіна. – Суми: ВТД "Універсальна книга", 2008. – 302 с.
4. Діти з затримкою психічного розвитку та їх навчання: Навчальний посібник для педагогів і шкільних психологів: [Текст] / Т. Д. Лященко, Н. А. Бастун, Т. В. Сак. – К. : ІЗМН, 1997. – 128 с.
5. Крайг Г. Психология развития / Г. Крайг, Д. Бокум. – 9-е изд. – СПб. : Питер, 2004. – 620 с.
6. Миллер С. Психология развития: методы исследования / С. Миллер. – СПб. : Питер, 2002. – 464 с.
7. Мухина В. С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество / В. С. Мухина. – 9-е изд. – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 456 с.
8. Павелків Р. В. Дитяча психологія / Р. В. Павелків, О. П. Цигипало. – К. : Академвидав, 2008. – 260 с.
9. Потапчук Л. В. Педагогічна психологія: Метод. рек. для студ. спеціальності "Психологія" / Л. В. Потапчук. – Луцьк: РВВ "Вежа" Волин. держ ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. – 90 с.
10. Потапчук Л. В. Вікова, педагогічна та спеціальна психологія: метод. рек. До практичних занять / Л. В. Потапчук, Н. О. Кордунова. – Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2017. – 48 с.

11. Психология человека от рождения до смерти. Полный курс психологии развития / Под ред. А. А. Реана. – СПб. : «Прайм-ЕВРОЗНАК», 2005. – 416 с.
12. Реабілітаційний супровід навчання неповносправних дітей: метод. посіб. / Укл. : А. Луговський, М. Сварник, О. Падалка. – Львів: Колесо, 2008. – 144 с.
13. Савчин М. В. Вікова психологія / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – 2-е вид. – К., Академвидав, 2011. – 384 с.
14. Стюарт-Гамильтон Я. Психология старения / Я. Стюарт-Гамильтон. – 3-е изд. – СПб. : Питер, 2002. – 368 с.
15. Хухлаева О. В. Психология развития: молодость, зрелость, старость / О. В. Хухлаева. – 3-е изд. – М. : Издательский центр «Академия», 2006. – 402 с.

Додаткова:

1. Бочелюк В. Й. Психологія людини з обмеженими можливостями: навч. посіб. / В. Й. Бочелюк. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 264 с.
2. Вікова та педагогічна психологія [Текст] / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Просвіта, 2001. – 416 с.
3. Кияновский А. И. Справочник по педагогической психологии / А. И. Кияновский. – Херсон, 2006. – 216 с.

Інтернет-ресурси :

www.psi.webzone.ru – психологічний словник

www.elib.org.ua – цифрова бібліотека України

www.psylib.kiev.ua – психологічна бібліотека Київського фонду сприяння розвитку психологічної культури

www.psicho.org.ua – електронна енциклопедія психології

www.osvita.org.ua – освітній сайт

<http://chitalka.info> – студентська електронна бібліотека

<http://uk.wikipedia.org> – Вікіпедія: вільна електронна енциклопедія (українська)